

GRANDE GUERRA I EN II

Op 26 april 1915 werd in het verdrag van Londen vastgelegd dat Italië Zuid-Tirol en Trentino zou krijgen bij de overwinning van de Entente (Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Rusland) op de Centrale Mogendheden (Oostenrijk-Hongarije en Duitsland). Zo ontstond het vierde Wereldoorlog front van de Eerste Wereldoorlog. Militair werd het een fiasco: de Italianen veroverden op het Habsburgse Rijk hoogstens een strook van tien kilometer breedte op een front dat zich uitstrekte van het Stilfser Joch via het Gardameer naar de Sextener Dolomieten.

Wie de Dolomieten in het spoor van de Eerste Wereldoorlog wenst te herontdekken, heeft de keuze uit verschillende publicaties. Van de Zuid-Tirolse uitgeverij Athesia zijn recentelijk twee boeken over het onderwerp verschenen: *Dolomiten, Krieg in den Bergen* en *Die Alpenfront einst und jetzt*. De laatste titel gaat over het hele front, *Dolomiten* alleen over het Dolomietenfront. Het zijn historische werken en daar horen kaartjes in waarop je geheel Tirol ziet, plus alle Italiaanssprekende gebieden waar Italië aanspraak op maakte. Essentieel, want

zonder krijg je geen beeld van het front. In *Dolomiten* ontbreekt echter elk kaartje en in *Alpenfront* staan er twee van alleen Zuid-Tirol en Trentino; en laat je daarbij niet in de war brengen door Ladinische namen (de derde taal in de streek): Anpezo is Cortina d'Ampezzo.

Het zijn geen van beide wandelboeken. Alleen *Alpenfront* nodigt uit tot een stadswandeling (bijv. in Meran of Sexten) en geeft aardige suggesties voor bergwandelingen zoals naar de Paternkofel, Monte Piana, Lobbjagletsjer en Monte Forni Alti met de adembenemende wandelroute over de Strasse der 52 Tunnel.

Als je in deze streken gaat wandelen, neem dan *Alpenfront* ter hand (of het boek van Eugen Hüsler, hierna besproken, *red.*). Voor de echt geïnteresseerde is de keuze niet makkelijk, want de vaak schokkende (kleuren)foto's in *Dolomiten* zijn interessanter. Mooi daarin zijn de vergelijkingen van hoe een plek er vroeger uitzag met nu. In dit boek ook beelden van bergen die opgeblazen worden en foto's waarop je ziet dat tegenstanders soms op slechts zeven meter van elkaar posities innamen. Bijzonder is de foto

van Piero di Luca, de man die voor de dood van Sepp Innerkofler uit Sexten verantwoordelijk was. Beide boeken besteden ruim aandacht aan Innerkofler – de enige figuur uit die tijd in ons collectieve bergsportgeheugen. Deze beroemde berggids kreeg al snel na het uitbreken van de gevechten opdracht om de door de Italianen bezette Paternkofel te bestormen. Bijna op de top wierp hij drie handgranaten en werd toen gedood, naar verluidt door het rotsblok dat Di Luca gooide. Zijn vijanden wisten wie hij was en begroeven Innerkofler met respect op de top. In de boeken en wordt het zinloze op indringende wijze beschreven: van de 150.000 tot 180.000

militaire slachtoffers kwam tweederde om door ziekte, bevriezing of lawines. In vier dagen – december 1916 – kwamen duizenden door lawines om het leven – in één lawine al 300 doden. En in drieënhalf jaar verandert de frontlijn nauwelijks. De boeken lezen als een trein en nodigen uit om overblijfselen te vinden uit deze oorlog. (Robert Eckhardt)

Die Alpenfront einst und jetzt – Auf den Spuren des Gebirgskrieges 1915-1918
Hans-Joachim Löwer en Udo Bernhart, Athesia, ISBN 9788882669621, € 26,99

Dolomiten – Krieg in den Bergen
Michel Wachtler en Günther Obwegs, Athesia, ISBN 9788882668365, ong. € 16,90

GRANDE GUERRA III

Daarnaast is er bij uitgeverij Bruckmann uit München het mooi geïllustreerde *Auf alten Kriegspfaden durch die Dolomiten*. Het boek biedt een unieke kijk op de geschiedenis van de hooggebergteoorlog tussen de Oostenrijks-Hongaarse *Kaiserjäger* en de Italiaanse *Alpini*. Op dertig spectaculaire wandelingen over historische wegen gidst 'klettersteigpaus' Eugen E. Hüsler je door misschien wel het meest markante berggebied van de Alpen. De wandelingen situeren zich enerzijds aan het gebied Marmolada-Ampezzaner-Sextner Dolomieten en anderzijds aan het oosten van Rovereto: Pasubio-Lavarone-Asiago. 100 jaar later kan men deze stellingenoorlog herbeleven. Na een historisch overzicht van de gebergteoorlog volgen de wandelbeschrijvingen. Een grote plus daarbij is dat, naast het overzichtkaartje en fotomateriaal, elke tocht uitvoerig beschreven wordt aan de hand van boeiende anekdotes van vroeger die het verhaal van de oorlog tot

leven brengen. Elke tochtbeschrijving is voorzien van voldoende praktische informatie. Daarbij is het belangrijk te weten dat een aantal routes (deels) over via ferrata's leiden. Aan de door de auteur opgegeven moeilijkheidsgraad – blauw, rood of zwart – weet je bij welke tochten een klettersteiguitrusting nodig is. Hoogtevrees is uit den boze en bergwandelerij is onontbeerlijk bij de meeste routes. Vermijd deze wandelingen bij regenweer. Voorzie ook een hoofdlamp voor de tunnels. Het boek is jammer genoeg enkel verkrijgbaar in het Duits. Zorg ook bijkomend voor een gedetailleerde wandelkaart van schaal 1:25 000, waar je duidelijker op kan zien waar en hoe lang de routes zijn. (Kenny Dewitte)

Auf alten Kriegspfaden durch die Dolomiten
Eugen E. Hüsler, Bruckmann Verlag GmbH, München, ISBN 9783765454325, € 22,95

GRANDE TRAVERSATA DELLE ALPI

Durch die vergessenen Täler des Piemont is de ondertitel van dit zojuist verschenen lees- en kijkboek. Daarmee hebben de auteurs, Iris Kürschner en Dieter Haas, in feite gelijk: veel valleien in het (noord-)westen van Italië werden decennia geleden als economisch dood opgegeven. De Grande Traversata delle Alpi – kortweg GTA – is een bijna duizend kilometer lange wandelroute die deze valleien met elkaar verbindt, waarbij trekkers in herbergen in het dal logeren in plaats van in een hut op de berg. Deze moedige poging om met ecotoerisme de dorpen weer leefbaar te maken, kreeg de laatste jaren veel aandacht, onder andere in dit tijdschrift (zie *Bergen Magazine* 2013-1). In elf trajecten en evenveel hoofdstukken nemen de auteurs ons mee van Val Bedretto in Ticino (CH) tot Ventimiglia (I) aan de Middellandse Zee. Kürschner, die de tekst verzorgde, kiest voor een persoonlijke benadering. Ze

vertelt over het landschap, de praktische wetenswaardigheden van de tocht en de geschiedenis van de omgeving. Maar in de inleiding verklapt ze waar het boek echt over gaat: "Echte Gastfreundschaft [...] abseits des touristischen 'Mainstreams' begegnen uns täglich." Haar kleurrijke portrettering van de idealistische kaasboeren, herders en herbergiers verraadt dat de auteurs een echte sympathie voor deze mensen hebben opgebouwd. Het drukwerk doet de prachtige foto's alle recht aan, hoewel men soms zichtbaar iets te enthousiast met Photoshop omgegaan is. Achter in het boek staat ter referentie een autowegenkaart van heel de westelijke Alpen met de GTA als een rood lijntje erin geplaatst. Het ontbreken van een kaart per hoofdstuk met daarin minimaal aangegeven de genoemde dorpen (dagetappes), bergpassen en valleien vind ik een serieus gemis (voor elf hoogtopfieltjes was blijkbaar wel ruimte). Het aantrekkelijke van dit werk is, zoals gezegd, de liefde van de auteurs voor hun onderwerp die het uitstraalt. "Zo hebben we de Alpen graag", schrijft Kürschner. "Geen opgefokt toerisme, geen woestijn, geen fastfood, maar authentiek." Ik denk dat ik niet de enige ben die het met haar eens is. (Jonathan Vandevoorde)

Grande Traversata delle Alpi – Durch die vergessenen Täler des Piemont
Iris Kürschner & Dieter Haas, Bergverlag Rother, ISBN 9783763370634, €39,99

LOPEN OVER DE GRENS

De auteur maakte met haar man Henk Wesselijs en Chiree Sherpa een tocht door de Nepalese Himalaya, zo dicht mogelijk langs de Tibetaanse grens. Een groot deel was eerder gedaan, maar hun route voegt een unieke dimensie toe: starten op het westelijke drielandpunt; finishen op het oostelijke drielandpunt (beide India-Tibet-Nepal). Dat betekent vierhonderd kilometer extra door onbekend West-Nepal. Ze doen het compromisloos: op eigen kracht over talloze passen tot ver boven de 5000 meter. Slechts een enkele keer gaat een lokale drager mee. Aan het eind van de 141 etappes vraagt de vasthoudende Katja zich af waarom ze het oostelijke drielandpunt nét niet halen. Henk hoort het aan en met een vanzelfsprekende Nepalese gelatenheid accepteert hij het. In één klap is helder wat dit duo zo sterk maakt.

Soms kun je nog dichter bij de grens lopen. Dat is onbelangrijk, op één traject na. Katja schrijft er zelfs over: "Ik voel een lichte pijn dat we niet verder naar het noorden getrokken zijn, richting Mustang." Waarom ze dat niet deden? Dat verlangt eigenlijk een terugkeer. Op deze tocht werden ook eigen grenzen opgezocht, want soms zaten ze méér kapot dan tijdens een achtduizenderexpeditie. Ook werden grenzen overschreden, zoals tijdens een klandestiene Tibet-doorsteek. Katja's observaties zijn sterk, zoals die over de tea-shopeigenaar die polio heeft gehad, hoe rijstdonaties tot drankproblemen leiden, de schrijnende armoede in het westen, en ruzies over zoekplaatsen van de geheimzinnige *yarchagumba*. Opzet en uitstraling van het boek verlangen een bepaald soort papier; de foto's worden er een beetje door opgezogen.

Maar het doet weinig afbreuk aan het geheel: één grote uitnodiging om een avontuur te beleven. (Robert Eckhardt)

Lopen over de grens – Great Himalaya Trail door Nepal
Katja Staartjes, Lecturis, ISBN 9789462260283, € 35,95

MET UITZICHT OP DE GRAN PARADISO

Nog een praktisch ingestoken gidsje van Robert Weijdert, alweer nummer 5 in de *Met uitzicht op-reeks*. In totaal meer dan vijftig dagtochten (waaronder ook kindertochten), trektochten en beklimmingen rondom Aosta, een steeds populairder wordende vakantiebestemming.

Uitgeverij Robert Weijdert, ISBN 9789080120006, € 19,50

